

Sünbül Efendi Türbesi pencere pervazındaki alçı kabartma sümblü tasvirleri

gün ögle namazından sonra cemaatle dört rek'at "husemâ namazı" kılınır, namazın ardından âyin icra edilirdi. Mersiye okunur, hatm-i şerif indirilir, Hz. Hasan ve Hüseyin'in ruhu için su dağıtılırdı. Dağıtılan sudan şifa niyetine hastalara içirilirdi. Yatırdan sonra en kademli şeyhin idaresinde 70.000 kelime-i tevhid çekilir ve devran yapıldı. Ehl-i beyt sevgisi adına düzenlenen bu merasime bütün tarikat erbabı rağbet ederdi. Bu âdet günümüzde de mersiye ve mevlid okuma şeklinde sürmektedir. Mübarek gün ve gecelerde minarelerde kandil yakma âdetini İstanbul'da ilk defa bir Sünbülî şeyhi olan Necmeddin Hasan Efendi (ö. 1019/1610) başlatmıştır. Hasan Efendi, Hz. Peygamber'in doğum günü olan rebîülevvel ayının on ikinci gecesinde Koca Mustafa Paşa Camii minaresinde kandil yakarmış, bundan hoşlanan III. Murad bir fermanla bütün İstanbul camilerinde kandil yakılması geleneğini başlatmıştır.

Halvetiyye tarikatının birçok padişah ve devlet erkânını etkilediği bilinmektedir. II. Bayezid'in yanında Cemâl-i Halvetî, Yavuz Sultan Selim'in yanında Sünbül Sinan, Kanûnî Sultan Süleyman'ın yanında Merkez Efendi bulunmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman, Mayıs 1537'de Korfu seferine çıkarken Merkez Efendi'yi ordu şeyhliğine tayin etmiştir (Yûsuf b. Ya'kûb, s. 53). Cemâl-i Halvetî'den sonra Sünbül Sinan'a intisap eden Koca Mustafa Paşa'nın tarikatın İstanbul'da gelişmesi ve meşruiyet kazanmasında büyük etkisi olduğu belirtilmektedir. Ancak Şehzâde Ahmed taraftarı olan Koca Mustafa Paşa, Cem Sultan'ın öldürülmesine adı karıştığı için Yavuz Sultan Selim tarafından boğdurulmuş, inşa ettiği külliye yıktırılmak istenmiş, fakat Sünbül Sinan buna engel olmuştur. Eyüp'te ve Fatih semtinde kendi adına birer tek-

ke yaptıran Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan'ın yardımları ve diğer devlet adamlarının âsitâne şeyhlerine olumlu bakışı son zamanlara kadar devam etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sünbül Sinan, *Tarikatnâme*, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 2956; Yûsuf b. Ya'kûb, *Menâkıb-ı Şerif ve Tarikatnâme-i Pirân ve Meşâyih-i Tarikat-ı Aliyye-i Halvetiyye*, İstanbul 1290; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 372; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye* (haz. Mehmet Serhan Tayşi), İstanbul 1993, s. 445-449; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmî*, I, 229-231; Harîrîzâde, *Tibyan*, II, vr. 144^a vd.; İsmet, *Tekmilâtü's-Şekâik*, s. 369; *Tomar-Halvetiyye*, s. 59-61; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, III, 247-267, 351-471; *Osmanlı Müellifleri*, I, 78; M. Asım Çalıkoğlu, *Sünbül Efendi ve Merkez Efendi'nin Resimli Hayatı ve Hüviyetleri*, İstanbul 1960; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 2-3; Ali Eren, *İstanbul Evliyalarının Sünbül Efendi ve Merkez Efendi Hazretleri*, İstanbul 1993; N. Clayer, *Mystiques, état et société: Halvetis dans l'aire balkanique de la fin du XVe siècle à nos jours*, Leiden 1994, s. 164-166; a.mlf., "Sunbuliyya", *El²* (Ing.), IX, 875-876; Ekrem Işın, "Boğaziçi'nde Ortadan Kalkan Tekkeler", *İstanbul Armağanı: Boğaziçi Medeniyeti* (haz. Mustafa Armağan), İstanbul 1996, II, 170-171; a.mlf., "Sünbüllilik", *DBİst.A*, VII, 107-112; Nazif Velikâhyaoglu, *Sünbülîye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, İstanbul 1999; Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul 2000, s. 54-77; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (17. Yüzyıl)*, İstanbul 2001, s. 67-91; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 152-175; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 164-179; Tahsin Yazıcı, "Fetihden Sonra İstanbul'da İlk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaleddin, Sünbül Sinân ve Merkez Efendi", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, sy. 2, İstanbul 1956, s. 87-113; a.mlf., "Sünbülîye", *İA*, XI, 236-238; Emel Esin, "Merkez Efendi ile Şah Sultan Hakkında Bir Hâşiye", *TM*, XIX (1979), s. 65-92; H. T. Norris, "A la recherche de Sîdî Mahmûd Al-Baghdhâdî", *Islam et sociétés au sud du Sahara*, sy. 3, Paris 1989, s. 128-158.

HÜR MAHMET YÜCER

SÜNBLÜZÂDE VEHBÎ

(ö. 1809)

Divan şairi.

Eserlerinden 1131'den (1719) önce doğduğu anlaşılmaktadır. Maraşlı bir ulemâ ailesi olan Sünbülzâdeler'e mensuptur. Babası Râşid Efendi ve dedesi Maraş müftüsü Mehmed Efendi de eserleri bulunan birer âlimdir. İlk eğitimini Maraş'ta alan Vehbî, daha sonra İstanbul'a giderek yazdığı kasideler ve tarihler sayesinde devrin önde gelenlerinin meclislerine girdi. Müderrislikle başladığı memuriyet hayatını kadılıkla sürdürdü. İnşâya olan yeteneği

anlaşıncı Yenişehirli Osman ve Reisülkütâb İsmâil efendilerin himayesiyle hâcegân rütbesini aldı ve mühimme yazıcılığı yaptı. Çok iyi Farsça bildiğinden I. Abdülhamid döneminde Kerim Han Zend'e elçi olarak gönderildi (1775). Kerim Han'la yakın dostluğu yüzünden devletin menfaatlerine zarar verdiği yolundaki söylentiler üzerine idamı emredildi. Bir posta tatarı kılığında gizlice İstanbul'a dönen şair Üsküdar'da saklanırken yazdığı "Tannâne" kasidesi sayesinde affedildi.

Hâmilelerinin güçlerini yitirmesinin de etkisiyle Vehbî herhangi bir göreve tayin edilmediğinden yedi yıl boyunca yoksulluk içinde yaşadı. 1783'te Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın himayesiyle bir kadılık elde etti. "Tayyâre" kasidesindeki bilgilerden 1787 yılında Rodos'ta kadı iken Şâhin Giray Han'ın idamında önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Silistre nâibliğinden sonra 1788'de Avusturya seferi sırasında Orduyu Hümayun kadılığı nâibliği yaptı, ardından eski Zağra kadılığına getirildi. Burada iken Şâhin Giray'ın adamları tarafından evinin yağmalandığını iddia ettiyse de bu durumun bazı yolsuzlukları örtbas etmekten ve bir kadın meselesinden kaynaklandığı gerekçesiyle 1790 yılında görevinden alındı. III. Selim döneminde en parlak devrini yaşayarak Manisa, Siroz, Manastır ve Bolu'da kadılık yaptı; emekliliğinde İstanbul'a dönerek rahat bir hayat yaşadı. Seksen yaşlarında iken nikrise yakalandı ve görme yeteneğini kaybetti, bir rivayete göre bilincini de yitirdi. 29 Nisan 1809'da vefat eden Sünbülzâde Vehbî Edirnekapi dışında defnedildi.

Sünbülzâde Vehbî'nin lâubali ve ahlâk dışı eserler yazdığı belirtilmekteyse de bunların pek azı günümüze ulaşmıştır. Zağra kadılığında kethüdâsı olan Sürûrî'nin *Hezeliyyât*'ında Vehbî hakkında hicivler bulunmaktadır. Bu tür şiirlere divanında rastlanmaması, *Şevkengîz* adlı eserinin divan nüshalarında bulunmaması şairin bunları divanına almadığını düşündürmektedir. Vehbî'nin şiirleri söz sanatlarının zenginliği bakımından önemlidir. Hayatı hakkında birçok bilgi de özellikle kasidelerinden çıkarılmaktadır. Ayrıca şiirleri mahallî kelime ve deyişler açısından çok zengindir. Şiirlerinde Nedîm ve Sâbit etkisi açıkça görülmektedir. Çağdaşı Keçecizâde İzzet Molla, Vehbî'yi asrının reisü's-suarâsı kabul ederken Ziyâ Paşa onu çöle yetişen kokusuz güle benzetmiş, Muallim Nâci ise Vehbî'yi orijinallik özentsisiyle şiirselliği kaybettiği için eleştirmiştir. Ali Canip Yöntem,

Sümbülzâde
Vehbî
divanının
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Pertev Paşa
nr. 416)

Vehbî'nin şiirleri arasında divan edebiyatı estetiğine uygun ve başarılı pek çok örnek bulunduğunu belirtmektedir.

Eserleri. 1. *Tuhfe-i Vehbî*. 1197'de (1783) öğrencileri olan, Sadrazam Halil Hamîd Paşa'nın iki oğlu için kaleme alınmış, değişik vezinlerde elli sekiz kıtadan oluşan Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Eser, önceki sözlüklerde bulunmayan Farsça kelime ve ifadeler yer vermesi dolayısıyla çok tutulmuş, medreselerde ve rüşdiyelerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Müellifin sağlığında basılan eser (İstanbul 1213) Hayâtî Ahmed Efendi ve Lebîb Efendi tarafından şerhedilmiştir. Otuza yakın baskısı bulunan eseri Numan Külekçi ve Turgut Karabey yayımlamıştır (Erzurum 1990). 2. *Divan*. Altı bölümden oluşan hacimli divanın manzum bir sebep-i te'lifin bulunduğu giriş bölümünden sonra ayrı başlıklar altında sırasıyla Arapça kasideler ve beyitler, Sultan Mustafa için yazılmış bir methiyeyi de içeren Farsça divançe, kasideler, tarihler, gazeller yer alır. Her bölümün sonundaki tarih kıtalarından Farsça divançenin 1204'te (1789-90), diğer beş bölümün ise 1205'te (1790-91) düzenlendiği anlaşılmaktadır. III. Selim'e sunulan divanda Şeyhülislâm Esadefendîzâde Mehmed Şerif Efendi, Râgîb Paşa ve Halil Hamîd Paşa'ya takdim edilen birçok kaside vardır. Kaside ve gazeller arasında Hâfız-ı Şîrâzî, Sa'dî-i Şîrâzî, özellikle Sâib-i Tebrîzî gibi İranlı ve Bâkî, Nâbî, Sâbit, Nef'î gibi Osmanlı şairlerine nazîreler ve tahmisler bulunmaktadır. Divanın tenkitli metni bir incelemeyle birlikte Süreyya Ali Beyzadeoğlu tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış ve daha sonra yayımlanmıştır (bk. bibl.). Eserin birçok nüshasıyla 1253 (1837) tarihli Bu-

lak baskısında *Lutfiyye* de yer almaktadır. 3. *Lutfiyye**. Şairin, oğlu Lutfullah için Nâbî'nin *Hayriyye*'si tarzında 1205'te (1791) yazdığı 1181 beyitlik manzum bir nasihat kitabıdır. Edebî değerinden çok bir Osmanlı müellifinin toplum hakkındaki görüşlerini yansıtmaya açısından önemli görülmüştür. Birçok baskısı yapılan *Lutfiyye* Süreyya Ali Beyzadeoğlu tarafından neşredilmiştir (İstanbul 1994). 4. *Nuhbe-i Vehbî*. III. Selim'e ithafen 1799 yılında kaleme alınmış Arapça-Türkçe manzum bir sözlüktür (İstanbul 1220). Bu eserde de *Tuhfe*'de olduğu gibi az bilinen kelimelere yer vermiştir. *Tuhfe*'den daha hacimli olan *Nuhbe*, ilki Vehbî hayatıyken olmak üzere birçok defa basılmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar mekteplerde okutulan bu iki sözlük Vehbî'nin bir âlim olarak tanınmasında etkili olmuştur. *Nuhbe-i Vehbî*'yi Hayâtî Ahmed Efendi şerh etmeye başlamışsa da bitirememiş, eseri oğlu Hayâtîzâde Şeref Halil tamamlamıştır (İÜ Ktp., TY, nr. 5773). Eser Şair Eşref'in dedesi Yayaköylü Râşid Efendi tarafından da şerhedilmiştir (İstanbul 1259). 5. *Şevkengîz*. Bir zennâre ile mahbubpe restin kız ve oğlanların güzelliklerini karşılaştırdıkları, sonunda ilâhî aşka yöneldikleri 770 beyit civarında münazara tarzında bir eserdir. Mahallîleşme akımı çerçevesinde değerlendirilebilecek olan eser bu tür kelime ve deyişler açısından zengindir. Enderunlu Fâzıl'ın *Hûbannâme*, *Zennannâme* ve *Çenginâme* adlı eserleriyle beraber basılmıştır (İstanbul 1253, 1286). Sümbülzâde Vehbî'nin münşeâtı bir yandan yok olmuşa da bazı inşâ örnekleri *Letâif-i İnşâ* (İstanbul 1281), *Münşeât-ı Azîziyye* (İstanbul 1286) ve kendi divanı-

nın bazı nüshalarında yer almaktadır (İÜ Ktp., TY, nr. 433).

BİBLİYOGRAFYA :

Şânîzâde, *Târîh*, I, 196-199; Ziya Paşa, *Harâbât*, İstanbul 1291, I, 117; Muallim Nâci, *Osmanlı Şâirleri* (haz. Cemâl Kurnaz), Ankara 1986, s. 86-91; Gibb, *HOP*, IV, 242-265; Süreyya Ali Beyzadeoğlu, *Sümbülzâde Vehbî: Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi* (doktora tezi, 1985), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.e., İstanbul 1993; D. Chmielewska, *La femme turque dans l'œuvre de Nâbî, Vehbî et Vâsîf*, Varsovie 1986; Ali Canip Yöntem, "Sümbülzâde Vehbî", *TDED*, I/2 (1946), s. 81-104; Nesrin Morali, "Tuhfe-i Vehbî", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, XIV/8, İstanbul 1978, s. 84-86; J. Schmidt, "Sümbülzâde Vehbî's Şevk-engiz, an Ottoman Pornographic Poem", *Turcica*, XXV, Paris 1993, s. 9-37; Kemal Silay, "Follower and Critic of the New Discourse: Sümbülzâde Vehbî and the Eighteenth-Century Reformers of Ottoman Poetry", *TSAB*, XVIII/1 (1994), s. 109-115; Yusuf Öz, "Tuhfe-i Vehbî Şerhleri", *İlmî Araştırmalar*, sy. 5, İstanbul 1997, s. 219-232; Yakup Civelek, "Sümbülzâde Vehbî ve 'Nuhbe-i Vehbî' Adlı Manzum Arapça-Türkçe Sözlüğü", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 1, Van 2000, s. 275-297; Ömer Faruk Akün, "Sümbül-zâde Vehbî", *İA*, XI, 238-242; W. Björkman - [Kathleen R. F. Burri], "Sümbül-zâde Vehbî", *Et²* (Ing.), IX, 876-877.

SELİM SIRRI KURU

SÜNEN

(السنة)

Ahkâm hadislerini toplayan
eserlerin ortak adı.

Hadisler, II. (VIII.) yüzyılın ilk yarısından itibaren bir araya getirilip tedvin edilme-ye başlanmış, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren belli konularda eserler kaleme alınmış, ahkâma dair hadislerin fıkıh kitaplarındaki tertibe göre derlenmesiyle de sünenler ortaya çıkmıştır. Mekhûl b. Ebû Müslim'in *Kitâbü's-Sünen fi'l-fıkh*'i ile hadisleri ilk defa konularına göre tasnif eden İbn Ebû Arûbe'nin *es-Sünen*'i bu türün ilk örnekleridir. Sünenler genellikle iman, ibadet, muâmelât ve ukûbâta dair hadisleri ihtiva eder. Bu eserlerde Resûl-i Ekrem'in söz, fiil ve takrirleri yanında ashabın ve tâbiînin fetvaları da yer alır.

III. (IX.) yüzyılda kaleme alınan ve *Kütüb-i Sitte* diye anılan altı hadis kitabının ikisi Buhârî ile Müslim'in sahih hadisleri bir araya getirdikleri *Şahîhain*'i, geri kalan dördü de Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Kütüb-i Erba'a* veya *Sünen-i Erba'a* denilen dört sünenidir. Bunlardan yaklaşık bir asır önce tasnif edilen ve sünen diye anılan başka eserler de mevcut olup en meşhurları Evzâî'nin *Kitâbü's-*